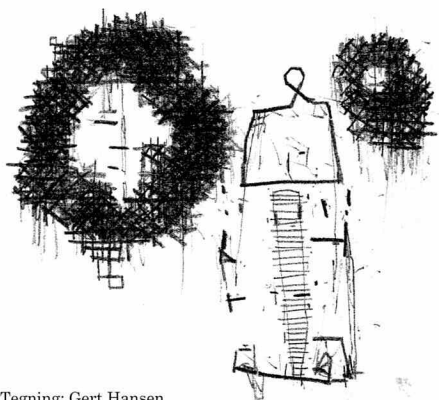

Hvor frie og villige er de frivillige sociale?

Af Benny Lihme

Tegning: Gert Hansen

Det frivillige sociale arbejde forekommer efterhånden mere oppefra-styret og professionelt end nedefra-frivilligt og folkeligt. Ikke mindst den nye paragraf 115 i *Lov om social service* er et udtryk for denne tendens. Her fastslås det, at kommuner og amter er forpligtet til at samarbejde med frivillige organisationer om de socialpolitiske opgaver. Gælder denne forpligtigelse også den anden vej rundt, eller kan de frivillige bevare deres selvstændighed i forholdet til det offentlige?

I én ordbog er hovedeksemplet på at være "frivillig" det at være frivillig i krig, Spaniensfrivillig o.lign. I en anden hedder det, at frivillig er ensbetydende med at man gør noget af fri vilje. Første eksempel herpå: han tog opvasken helt frivilligt....

Søger vi under "arbejde", i Politikens NUDANSK, er der både "forefaldende" og "sort" arbejde, men ikke "socialt". Under "social" (af latin, "forbunds-fælle"), står der godt nok "socialt arbejde" ved siden af "social boligpolitik" o.a. Kombinationen "frivilligt socialt arbejde" er imidlertid umulig at opspore i denne ellers helt nye og omfangsrige ordbog udi det nydanske. Sammensætningen "frivilligt socialt arbejde" må jo ellers siges at være interessant rent sprogligt, udover at vendingen er en meget brugt plus-fraseologi i de socialpolitiske miljøer.

Hvis et individ optræder socialt overfor et

eller flere andre individer, som "forbunds-fælle", ligger der vel i selve begrebet "socialt" at det er frivilligt. *Frivillig social* er altså dobbeltkonfekt. Eller også et symptom på at man måske alligevel ikke er så social endda. At "frivillig social" i virkeligheden er et udtryk for at man ikke "af sig selv" er det, men skal under et mildt pres for at være (frivillig) social. Eller man pålægger sig selv at være frivillig social, som forfatteren Synnøve Søe gjorde det efter amerikansk mønster for nogle år tilbage. Søe bekendte sig til nydelsen seks af ugens dage, mens hun den sidste dag ville gøre noget for andre (hjemløse og børn med AIDS). Dette *frivillige sociale arbejde* valgte hun at betegne som "en slags folkeskat, jeg synes jeg skal betale". Hvad de hjemløse og børnene med AIDS synes om at være belagt med "folkeskat", melder historien ikke noget om.

Ligefrem livsbekræftende og interpersonelt gensidigt er det jo ikke, eftersom begrebet "skat" i den grad er forbundet med noget byrdefuldt og tyngende. Som "arbejde" også er det for mange; jeg mener, når vi eksempelvis er på kurser i den livslange uddannelses hellige navn, er der heldigvis et programpunkt fredag aften som hedder "socialt samvær". I modsætning til kursusprogrammets arbejde og knokleri som er målstyret og instrumentelt, ja, som en del af konkurrenceræset er potentielt asocialt. "Socialt samvær" er i modsætning hertil både middel og mål. Vi er sociale for at være sociale. I kursusseksemplet er nogle det ovenikøbet også sexuelt til ud på de små timer, idet de vælger at lege sammen på værelserne. Samlejet, nogenlunde lige så unyttigt som kortspil, kaffedrikning og befriende (!) latter. Og måske netop derfor socialt.

Betalt social

Den forælder som lægger alt andet til side for at blive hjemme og passe sit barn, er vel umiddelbart dette barns forbundsfælle? Og den teenager som "af sig selv" tager opvasken, er hele familiens forbundsfælle?

Spørgsmålet er imidlertid, om de pågældende også er sociale, hvis de kun gør de nævnte ting under den forudsætning, at de får penge for det. Er forælderen social, hvis han/hun er medlem af Dansk Folkeparti og tilhænger af bl.a. dette partis princip om at "pengene følger barnet". Og altså kun vil blive hjemme med ungen, hvis det offentlige sender en check hver måned, ikke til barnet men til forældrene. Og er teenageren "social" hvis opvasken kun tages under forudsætning af lange overenskomstforhandlinger med forældrene om prisen på de forskellige former for husarbejde?

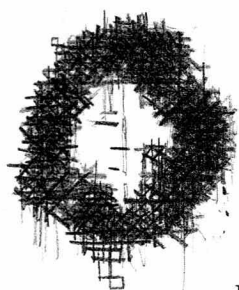
Sædvanligvis benyttes sammenstillingen "frivilligt socialt arbejde" ikke om sådanne forhold. Ikke desto mindre synes meget af det sociale, herunder det "fælles løft", i de små hjem mere og mere at efterligne netop lønarbejdet. Visse politiske ideologier om statssubventioneret rengøring/hjemmeservice, "hjemmet som institution" m.v. trækker i samme retning.

I og med at "det sociale" gøres instrumentelt og udvendigt, sættes på vare- og/eller lønarbejderformel, risikeres en korrumpation af altruismen, næstekærligheden og gensidigheden. Spørgsmålet er, om ikke "det frivillige sociale" efterhånden er så gennemreflekteret, styret, gustent og kontrakt/forhandlingspræget, at det må siges at være noget kvalitativt andet end den umiddelbare responsivitet og forbundethed mennesker imellem.

Begrebet "frivilligt socialt arbejde" er således grundlæggende modsætningsfyldt. Dets forudsætning er jo endvidere det triste forhold, at vi som fællesskab hverken er frie, villige eller sociale. I hvert fald ikke nok. Var vi det, ville socialpolitikken jo ikke – og især ikke dens "tredje sektor" eller frivillighedssektoren – være reduceret til socialpacifistiske lappeprojekter og "bagefter-politik", som hele tiden skal tørre op, hvor andre har spildt. Men snarere være en politik for utopier og samlivseksperimenter, hvor socialministeren stod i spidsen for nytænkning af socialiteten og forbundetheden mennesker imellem snarere end brugte sin tid på social kontrol og uddeling af sociale albyler.

Socialministeriet kunne være et ministerium for sociale utopier og radikal behovstænkning, og socialpolitik en politik for sammensmeltningen af de sociale og kulturelle diversiteter i en pluralistisk samfundsform. Socialpolitik som en opnåelsernes snarere end en undgåelsernes politik – en politik som bygger det sociale op, snarere end forebygger at det asociale udvikler sig. En politik med Finansministeriet som underministerium ud fra den erkendelse, at økonomi og penge aldrig kan være mål, men kun middel.

Socialpolitikken burde med andre ord være radikal og fornyende, hvad enten det gælder fremtidsudkast for den globale landsby i Vollsmose, eller ensomme gamle i Gentofte. Barokt i øvrigt, at socialpolitikken nu gennem adskillige år har beskæftiget sig monomant med et par snese unge kriminelle i Vollsmose, inden et (politisk set) tilfældigt privat rådgivningsbureau kommer med et fremtidsudkast, som netop har den karakter af utopi, som socialpolitikken er så fattig på.

Socialpolitur

Ikke mindst i Aase Olesens tid som socialminister i 80'erne, blev "kultur" lanceret som det nye slagord i socialpolitikken. Et socialministerielt udviklingsråd og nogle statslige forsøgsmidler forsøgte via Aase Olesens hånd at stimulere foreninger, private organisationer og borgergrupper til at tage kulturelt fat om de socialpolitiske problemer. I forbindelse med en decideret lancering af en "socialpolitisk kulturpolitik", proklamerede finansminister Henning Dyremose i 1990, "at vi både kan forebygge og afhjælpe sociale problemer ved hjælp af kulturpolitikken". Hvortil idræts- og kulturforskeren Claus Bøje måtte replicere "socialpolitur": "Udvandingen af det udvidede kulturbegreb åbner mulighed for at betragte en hvilken som helst offentlig indsats med henblik på støtte af menneskers fællesliv i fritiden som kulturpolitik....Der er endnu liv i sporten, men at gøre den til murbrækker for en ny socialstrategi vil give skuffelser" (Social Kritik nr.7, 1990).

Tidligere havde undertegnede problematiseret i samme retning ("Skal dansk foreningsliv være et redskab i socialpolitikken?", Information d.12.10.1988). Mens det sådan set kunne være en udmærket ansigtsløftning for socialpolitikken at blive "kulturel", herunder foreningsbaseret, var det ikke sikkert at det modsvarende var godt for foreningslivet at blive gjort socialpolitisk.

Det danske foreningsliv med dets talrige ulønnede ledere, blev jo forsøgt tildelt en rolle i socialpolitikken, hvor mål og middel blev adskilte størrelser, således at foreningerne, som ideelt har omdrejningspunkt i medlemmernes interesser og fascinationer, risikerede at blive instrumentaliseret i den professionelle behandlingstæknings mål-middel adskillelse.

Sagt på en anden måde: hvor går den frie og villige mål-middel sammenfaldende personlige interesse hen, når statsapparatet vil gøre ens personlige fascinationer til socialpolitik?

En af dem der mest ihærdigt har sagt fra overfor foreningslivet som "socialpolitisk mirakelmiddel", er formanden for

Danmarks Idræts-Forbund Kai Holm. På Socialministeriets Socialpolitiske Årsmøde om "Fællesskab og ansvar i det moderne velfærdssamfund" (Socialministeriet 1999, s.53-57) afliver Kai Holm først den myte, at idrætsforeningerne skulle have et særligt tag på de svagere samfundsgrupper: "Foreningslivet tiltrækker først og fremmest de velfungerende, mens de socialt dårligt stillede helt klart er underrepræsenterede." Hvorefter han yderligere pointerer, at de frivillige idrætsledere ikke hverken er, eller ønsker at være socialarbejdere: "Når det ikke lykkes at få de svageste befolkningsgrupper med, hænger det bl.a. sammen med det helt afgørende, at det danske idrætssystem er bygget op omkring de frivillige ledere. Vi har ca. 200.000 af dem her i Danmark, og de er fantastisk engagerede ude i deres forening *for idrættens skyld* (min fremhævnings, bl), og de har ikke en mission om at være socialarbejdere. De frivillige foreningsledere har som regel hverken tid, kræfter eller ressourcer til også at overkomme at være problemknusere på det sociale område. Især ikke – som vi ofte har fremhævet for pressen – for de stærkt belastede unge. Mange af dem har udover det næppe hverken viljen eller evnerne til et sådant arbejde....Man går ind i et stykke frivilligt foreningsarbejde p.g.a. idrætten, p.g.a. fællesskabet i foreningen, måske p.g.a. at man selv har børn og man ønsker i virkeligheden næppe at ødelægge en velfungerende forening ved at koncentrere ressourcerne om nogle ganske få utilpassede. Jeg møder tit folk – og det er måske især politikere, der har helt urealistiske høje forventninger til idrætten på det socialpolitiske område. Jeg siger det for at forhindre, at myten om idrætten som et socialpolitisk mirakelmiddel breder sig videre."

Vær (for)beredt

Mens én af idrættens absolutte topfolk således ikke er beredt på en socialpolitisk omklaring, er udmeldingerne fra Det

Danske Spejderkorps anderledes imødekommende. En pressemeddelelse udsendt i forbindelse med korpsets generalforsamling

november 1999 meddeler således at "Spejderne har plads til marginalgrupperne", og at det danske Spejderkorps de næste tre år vil sætte fokus på samfundslivet og i første omgang debatere, hvordan det når ud til en bredere gruppe børn og unge. En sådan særlig anstrengelse er nødvendig, for i lighed med idrætsforeningerne, har Spejderkorpsen en skæv social rekruttering: "Det er en del af Det Danske Spejderkorps' idégrundlag, at DDS er åbent for alle – uden hensyn til oprindelse, race og tro. I praksis har det vist sig, at medlemmerne hovedsaglig er såkaldte velfungerende børn og unge, samt at der er meget få medlemmer af udenlandsk oprindelse."

Spejderchef John Vistisen tager til dels de mange lokale frivillige ledere i ed, når han i pressemeddelelsen siger, at spejdergrupperne lokalt skal have lov til at sige fra overfor marginalgrupperne. Hvori ligger, at spejdergrupperne lokalt ikke umiddelbart er beredte. Hvorfor man fra ledelsens side ønsker at forberede de lokale grupper med en bred debat i korpsen, "og ved at give vores grupper nogle gode værktøjer, tror vi, at vores frivillige ledere er parate til at gøre en indsats på dette område – uden at det går ud over kvaliteten i det arbejde, som vi laver i dag."

Diskussionen om hvor frivilligt det frivillige sociale arbejde egentlig er, bliver i særlig grad paradoksalt i relation til spejderne. Netop denne bevægelse er jo kendt for at være en idébevægelse med et fælles værdigrundlag, som på et almenmenneskeligt grundlag implicerer en social beredvillighed og parathed til at påtage sig det medmenneskelige ansvar. Og som i øvrigt længe før det professionelle sociale arbejde med truede unge, har opfundet "ung-til-ung"-metoden i socialiseringen til samfundets normer. I modsætning til det professionelle sociale arbejde og servicelovens *service*, er Sct. Georg som spejdernes forbillede en figur, der uden at tænke på sig selv og uden at ville modtage belønning gjorde sin pligt og ydede sit bedste. Som det i en mere nutidig form hedder i Det Danske Spejderkorps' bog *I bevægelse – en bog om spejderledelse* (1997), er (socialt) ansvar noget man påtager sig – en personlig forpligtigelse. "Man

kan pålægge lydighed og pligt – men ikke ansvar." (s.80).

På trods af denne idealisme, kan man også i selvsamme bog læse, at en leder i en typisk spejdergruppe bruger op imod 10 timer om ugen på spejderarbejde: "Det er tankevækkende, at så mange mennesker yder så stor en frivillig indsats i en tid, hvor der tit tales om, at ingen vil tage ansvar, og ingen vil gøre noget for andre! Værdien af dette arbejde kan selvfølgelig slet ikke gøres op i penge. Men det er dog interessant, at det arbejde, der udføres af de voksne ledere ville koste 25 mio. kr. om året, hvis man skulle betale mindstelønnen." (s.124).

Ja, det er interessant. Ligesom det er interessant at tænke over, hvordan spejderbevægelsen vil være tro mod sit idégrundlag og samtidig manøvrere i Servicelovens farvand, hvor det sociale ansvar ikke er mere "personligt", end at de organisationer som vil ta' fat om de marginaliserede børn og unge også vil blive betænkt med økonomiske bevillinger.

Gennem spejderuniformen skulle de sociale skel fjernes. Problemet socialpolitisk set er så det reelle, at der stort set ingen sociale skel er i rekrutteringen til spejdernes frodige stykke middelklassedanmark. Ud fra det kan man ikke bebrejde en socialpolitik, at den spekulerer over og i de understøttes "anbringelse" i korpsene. Men hvad tænker Socialministeriet egentlig på de frivillige organisationers vegne? Er denne statsspredning, som Servicelovens §115 i realiteten er udtryk for ("Mere stat forklædt som samfund") ikke ensbetydende med en aflivning af de frie og villige til fordel for en semi-professionaliseret form for socialt arbejde? For lur mig, om ikke spejderne bliver nødt til at opgive de frivillige ulønnede ledere, ligesom de nødvendigvis må på kurser og professionaliseres for at kunne arbejde med de marginaliserede børn og unge.

